

УДК 30.321

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ: АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ «ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Леонід Бунецький

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Філософський факультет
вул. Володимирська, 64, 01601 Київ, Україна
e-mail: bunetsky@mail.ru*

У статті проаналізовано поняття «політичний інститут» з точки зору інституціонального, синергетичного та системного підходів, характеру й особливостей його розвитку як феномену в контексті сучасного науково-теоретичного та емпіричного досвіду. Досліджено два механізми інституціональних змін: 1) самоорганізація неформальних інституціональних процесів, політичних інститутів зокрема, визначення їхнього правового стану; 2) біфуркаційний, конструктивно спрямований процес трансформації самоорганізаційної сторони формальних політичних інститутів та відносин. Визначено, що трансформація політичних інститутів можлива за умови якісної реструктуризації внутрішнього мотиваційного середовища політичних інститутів, їх переорієнтації (або створення) не «згори», з «вершин» державних інтересів, політичної влади, а «знизу», в результаті самоорганізованих внутрішньомотиваційних процесів і механізмів.

Ключові слова: політичний інститут, неінституціоналізм, синергетичний підхід, системний аналіз.

З теоретико-методологічної точки зору тематика дослідження актуальна з ряду причин. По-перше, у вітчизняній політичній науці недостатньо спеціалізованих інституціональних досліджень, незважаючи на те, що інституціоналізм починаючи із часів античності був одним із головних напрямів дослідження політики. Методологія інституціонального аналізу (застосовуючи сучасну термінологію) недостатньо мірою використовується в українській політологічній думці, зокрема в науково-навчальній літературі не розрізняються традиційний (класичний) та новий інституціоналізм (неінституціоналізм). По-друге, категорії «інститут», «політичний інститут», «інститути політики» зазвичай або асоціюються виключно з формальними організаціями, установами (формально-організаційний підхід, який нівелює потенціальний ресурс даного феномену), або порівнюються з відповідною нормативно-юридичною константою, тобто системою норм та правил поведінки (формально-юридичний підхід), або ж під ним розуміються різномірні політичні процеси, явища й факти (буденний підхід), що також «розмиває» й популяризує змістовну якість цього поняття й утруднює його наукове визначення та практичне застосування. По-третє, залишається відкритим питання про співвідношення інституційного передбачення та свободи поведінки й можливостей вибору в межах таких інституцій. Відповідь на це питання перебуває в площині передусім

антропологічно-психологічного виміру політики, якому на сучасному етапі так само приділено недостатньо уваги. Відтак виникає нагальна необхідність наукової діагностики стану розробки феномену «політичний інститут» як об'єктно-суб'єктної системи, так і розробки алгоритмів подолання амбівалентності українського політичного процесу, вираженої в поєднанні, принаймні, двох основних станів: зовні – демократичного та внутрішньо – авторитарного. Дане дослідницьке завдання зумовлює потребу вивчення еволюції політичних інститутів, пошуку їх універсальних і специфічних особливостей в просторових і тимчасових (транзитивних) межах. У цьому контексті важливим є дослідження динаміки трансформаційних змін основних інститутів політичної влади саме в умовах сьогоденної системної кризи, політичної нестабільності та невизначеності, тобто в стані політичного транзиту. Виявлення й дослідження цих та інших тенденцій і процесів дасть змогу відповідати передовим демократичним зразкам інституційного дизайну.

Традиціям інституціональних досліджень, основи яких були закладені ще в часи античності, вже понад два століття. Вони пов'язані з працями таких класиків, як Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, Дж. Лок, Ш. Монтеск'є, М. Вебер, Д. Істон, Т. Парсонс, Д. Норт, Т. Веблен, Ю. Хабермас та ін. За цей час інституціоналізм сформувався як один із найбільш продуктивних та актуальних напрямів політичної науки, який умовно прийнято поділяти на дві основні частини: класичний (традиційний) та «новий» інституціоналізм (неоінституціоналізм). Поняття «інститут» вводиться в науковий обіг і набуває широкого вжитку в період становлення соціологічної, політологічної думки наприкінці ХІХ - поч. ХХ ст. Проте стосовно цього поняття точаться серйозні дискусії, які здебільшого позначаються ракурсом нормативно-інституціонального підходу до соціально-політичних процесів. Місце й роль такого феномену показав відомий англійський соціолог Г. Спенсер, який визначав «інститут» як регулятивну самовідтворюючу форму взаємодії індивідів, що робить їх життєдіяльність раціональнішою та продуктивнішою. У своїй головній праці «Основи соціології» одне із вихідних положень він сформулював у термінах механіки: речовина, рух та сила. Саме із закону сталості речовини й сили виводиться закон еволюції (зокрема соціальної) - це перехід від незв'язності до зв'язності, від однорідності до різнорідності, від невизначеності до визначеності. Головними структурними елементами такої еволюції, суспільства загалом є соціальні інститути. Вживаючи термін «інститут» разом із таким поняттям, як «організація», він розглядав його як механізм самоорганізації сумісного життя людей. Тобто саме суспільство є системою взаємодіючих соціальних інститутів, функціонування яких залежить від багатьох факторів і зокрема від чіткого розподілення сфер впливу та їх відповідальності [14, с. 27]. Німецький соціолог М. Вебер розділяв поняття «інститут» та «цільовий союз», проводячи відмінність між ними згідно з такими критеріями, як добровільність участі, наявність раціональних установлень та апарат примусу. Він наголошував, що інститут - це «...суспільні дії з визначенням змісту й засобів суспільних дій, що цілорационально прийняті всіма учасниками на основі загальної згоди» [2, с.536-537]. Інститут, у розумінні М. Вебера, це раціонально впорядкована частина «союзних дій», частково, проте раціонально впорядкований союз. Французький соціолог Е. Дюркгейм услід за Г. Спенсером розглядав складні типи суспільств як комбінацію простих. Генетично суспільство як домінуюча, вища реальність виникає у результаті взаємодії «соціалізованих індивідів» через складні

механізми інтеріоризації, ціннісні орієнтації індивідів і діє за своїми власними законами. Саме поняття «інститут» Е. Дюркгейм визначав і трактував як стійкі норми, які регулюють поведінку людей та реалізуються у формах організації суспільних взаємовідносин, тобто як якісно ідеальне утворення у вигляді відповідних нормативів та вірувань, їх матеріалізація в практичній діяльності конкретних організацій [6, с.413,545]. Т. Веблен уявляв інститут як "стереотип думки" (habit of thought), який за своєю природою є звичним способом реагування на стимули, які створюються змінними обставинами. Це поширене уявлення на окремі відносини між суспільством та особистістю, що виконують відповідні функції [3, с.200-201].

Еволюція інституціонального підходу дає змогу виділити декілька основних підходів щодо трактування субстанції «політичний інститут». Так, в рамках *першого підходу* інститути розуміються як формальні об'єднання людей, організації, установи (від державних органів та партій до громадянських організацій). Проте залишається дискусійною теза про можливість ідентифікації понять «інститут» – «організація». Так, один з класиків інституційної теорії Д. Норт розмежовує ці поняття. «Інститути, – зазначає вчений, – це «правила гри» в суспільстві, або, висловлюючись формальніше, створені людиною обмежувальні рамки, які організують взаємовідносини між людьми» [9, с. 17]. Організацію він визначає як «групу людей, об'єднаних прагненням спільно досягти якої-небудь мети» [9, с. 20]. Взаємодія між такими феноменами, як «інститут» та «організація» має органічно-діалектичну природу. Інститути створюють рамкові можливості для відповідної діяльності своїх членів, організації створюються задля досягнення їх мети і виступають агентами інституціональних змін [9, с.20]. У рамках *другого підходу* політичні інститути визначаються як сукупність відповідних норм і правил, які регламентують позиції й індивідуальну поведінку громадян, що повністю детермінують вплив організаційних структур та норм на політичний процес. За такого розуміння політичного інституту виникає необхідність з'ясувати принаймні два питання, які коректують його сутність. Перше: як співвідносяться поняття «інститут» і «норма»? Друге: які можливості вміщення в поняття інституту неформальних норм та правил поведінки, що можуть бути прийнятні для політичного процесу?

Отже, в зазначених підходах класичного інституціоналізму можна виділити певні розбіжності стосовно розуміння природи, сутності, функцій та місця політичних інститутів в суспільному житті. Однак більшість дослідників інституційної проблематики вважали, що змістовна сторона поняття «політичний інститут» повинна включати в себе передусім такі головні компоненти, як формалізована організаційна структура (об'єднання), що здійснює свої функції в системі політичної практики відповідно до вимог, цінностей, легітимності її існування; нормативна система (модель) політичних взаємовідносин, що оптимальним способом пов'язують та регламентують позиції й поведінку громадян. Таким чином, традиційний інституціоналізм недостатньо приділяє уваги саме неформальним нормам і правилам, ціннісним і соціокультурним аспектам політичних процесів та інститутів. Відтак головною характеристикою традиційного інституціоналізму було вивчення формально-юридичної сторони інститутів, їх внутрішньої структури з позицій описово-індуктивного підходу. Саме через це частково неможливо було зрозуміти й пояснити розрив між формальною і реальною політикою, особливо в країнах «постсоціалістичного» простору, проаналізувати їх специфіку. Хоча слід визнати, що

дана методологія була багато в чому продуктивна. Практично більшість дослідників інституціональної проблематики вважали, що змістовна сторона політичного інституту містить у собі два головні компоненти. З одного боку, це певна модель самої системи соціальних відносин, що становить собою оптимальний образ матриці сполучених позицій, з іншого - безпосередньо організаційні структури, за допомогою яких інститут здійснює свої головні функції в політичній практиці, а також ті, які відтворюються відповідно до цінностей, стереотипів, що легітимізують його існування.

Дослідники неоінституційного підходу, в рамках якого відбувається «ренесанс» інститутів, зокрема, Г. О'Доннелл, С. Гантінгтон, Т. Парсонс, М. Дюверже, Дж. Найт, М. Оріу, Дж. Марч, Й. Олсен, П. Холл, Р. Тейлор, П. Мер, Т. Лукман, П. Бергер, Х. Балзер, С. Ерссон, С. Кроуфорд, Г. Хелмке, А. Дегтярьов, А. Рібаков, В. Сергєєв, В. Лапкін, Є. Головаха, Н. Паніна та ін., у своїх працях сформували і розвинули інноваційність розуміння сутності й змісту політичних інститутів, які визначаються як складні комплекси, що містять у собі формальні та неформальні правила, систему норм, символів, моральних шаблонів, які формують «сенсові рамки» позицій та дій індивідів. Крім того, неоінституційний підхід віддав належне новим недержавним (неформальним) утворенням – групам тиску, недержавним формуванням, відносинам тощо, які впливають на політичні процеси. Зокрема, Т. Парсонс запропонував таку інтерпретацію поняття інститутів: це «...всезагальні моделі норм, які окреслюють категорії визначеної, дозволеної і забороненої поведінки в соціальних відносинах для людей у їхніх стосунках одне з одним як членів суспільства та його різних підсистем і груп» [11, с.177]. Для Т. Парсонса інститути – це більше ніж комплекс рольових інтеграторів стратегічно-структурного значення. В свою чергу, Г. О'Доннелл визначав інститути як «колективну дію з управління, лібералізації (liberalition) і розширення поля індивідуальних дій, що упорядковують зразки взаємодії» [16, с. 57]. У цьому контексті, на думку М. Дюверже, «термін «інститути» можна було б зарезервувати на позначення сукупності ідей, вірувань, звичаїв, які становлять впорядковане й організоване ціле (наприклад, шлюб, родина, вибори, уряд, власність тощо)» [5, с.644]. «Усі інститути, – зазначає він, – є водночас структурною моделлю й сукупністю колективних уявлень, що мають більший чи менший зв'язок із цінностями. Таким чином, всі інститути більшою чи меншою мірою безпосередньо співвідносяться із «системою цінностей» [17, с.103-104]. Тобто для М. Дюверже інститути є певними ідеальними установами у вигляді відповідних традицій і вірувань, системою цінностей, тоді як їх реалізація відбувається в практичній діяльності конкретних організацій. В деяких дослідників (С. Гантінгтон, С. Ліпсет та ін.) зберігається інтерпретація політичного інституту як нормативно-правової основи політичних явищ і процесів, для забезпечення ефективного управління сучасним суспільством [15, 19]. Б. Ротстайн вважає, що «термін «політичні інститути» можна вживати лише стосовно формальних правил, які прийняті для політичного процесу» [13, с.161]. Дж. Лейн та С. Ерссон вважали, що інститути є такими організаціями, що включають в себе як відповідні норми, так і елементи соціально-політичної практики, оскільки поняття «інститут-організація» об'ємніше за поняття «інститут-норма» [18, с. 24]. Представники неоінституціоналізму П. Бергер, Т. Лукман оцінювали політичні інститути «як такі, що мають свою реальність (в розумінні формують останню), з

якою індивід зіштовхується як із зовнішнім примусовим актом» [1, с. 98-99]. П. Мер визначав політичні інститути «...як повноправних акторів політики, що мають свої власні, особливі інтереси, а відтак є частиною реальної політики» [9, с.374-375].

Сучасні російські дослідники В. Пантін і В. Лапкін так само надають політичним інститутам особливого значення, які формують «правила гри» в політичних процесах [8, с. 32-33]. Отже, в рамках неоінституціоналізму можна виділити кілька точок зору. *Перша* включає в поняття «політичний інститут» формальні соціокультурні чинники. В такому разі це може призвести до часткової невизначеності чи широкого розуміння предмета даного поняття. В рамках *другої* точки зору в поняття «політичний інститут» включено деіндивідуалізовані професійні вимоги та деперсоніфіковані обов'язки і права, що зумовлюють поведінку громадян у різних сферах їхньої життєдіяльності, роблячи індивідуальну політичну поведінку, політичний процес загалом передбачуванішими та стабільнішими. А. Лейпхарт та Ф. Шарпф наголошують саме на тому, що інститути слід розглядати як основну детермінанту, що визначає результативність політики і здатність акторів усвідомлювати свою мету, яка частково визначається інституціональною константою, в якій вони діють [9, с.374]. Тобто згідно з неоінституціональним підходом, на відміну від структурного функціоналізму, біхевіоризму, марксизму та інших концепцій, політичні інститути як самостійні суб'єкти відіграють визначну роль у суспільстві, зокрема політичному житті, формують та реалізують інтереси соціальних груп (еліт-контреліт), безпосередньо впливають на ефективність та якість їх життєдіяльності. На це вказують Дж. Марч, Й. Олсен, Б. Вейнгаст та інші автори, вважаючи, що інститути – це «шлях, яким політична поведінка глибоко вкорінюється в інституціональну структуру правил, норм, очікувань і традицій» [20, с.734-745], тобто саме інститути справляють головний та визначальний вплив на індивідуальну поведінку особистості, встановлюють межі індивідуального вибору через формування їх переваг. Така позиція надає особливого статусу політичним інститутам як феномену, що розширює розуміння його значимості й сутності. Зокрема, Б.Г. Пітерс зазначає, що «...новий інституціоналізм наполягає на існуванні автономної ролі політичних інститутів. Держава не лише зазнає впливу з боку суспільства, вона так само впливає на нього. Політична демократія залежить не лише від економічних та соціальних умов, а й від дизайну політичних інститутів. Бюрократичне агентство, законодавчий комітет і апеляційний суд є аренами для суперництва соціальних сил, але вони становлять собою й сукупність стандартних робочих процедур і структур, що визначають і захищають інтереси. Вони є політичними акторами по праву» [12, с.219-220].

Інституціональним процесам у пострадянських державах і в Україні зокрема присвячена низка теоретичних досліджень. Вітчизняні соціологи Є. Головаха та Н. Паніна, оперуючи для опису реальної інституціональної ситуації терміном "подвійна інституціоналізація", вважають за необхідне розглянути "кілька типів інституціональних утворень, що мають різний вплив на соціальну стабільність у суспільстві" [4, с.3-26]. Вказуючи на неадекватність як класичних, так і неоінституціональних пояснювальних стратегій, автори шукають власне пояснення феномену подвійної інституціоналізації. Це пояснення близьке до розуміння, яке може запропонувати самоорганізаційний підхід. Є. Головаха і Н. Паніна наполягають на необхідності розгляду ряду векторів генезису нових інституціональних форм, що

діють одночасно і не перебувають у логічній згоді. Це, з одного боку, запроваджені згори законодавчим шляхом нові інституціональні установи (організаційна складова нових інститутів), а з іншого - старі радянські інститути, що продовжують існувати на рівні традиційної легітимності (самоорганізаційний рівень), а також "тіньові" інститути, що перейшли з радянських часів і продовжують своє життя як у легальному, узаконеному, так і в нелегальному вигляді. Часта розбіжність легальності і легітимності призводить до того, що "більшість громадян України перебувають у стані амбівалентності щодо інституціональних утворень" [4, с.16].

Задля уточнення поняття «політичний інститут» слід відповісти на два важливих питання: 1) чи будь-яка формальна норма або правило може визначати основу діяльності такого інституту і тим самим набувати інституціоналізованого характеру; 2) чи повинен такий інститут містити в собі двоїсте (дуалістичне) змістовне значення, тобто представляти систему норм, правил, інтересів, так і механізми, процедури (технології) їх вираження і реалізації? Зокрема, в понятті «політичний інститут» необхідно відобразити своєрідний зв'язок, з одного боку, розширення поля «меж» волі, тобто лібералізації волі дій такого інституту, а з іншого - певної зумовленості, тобто обмеження вибору (спектра) дій, до якого приводить інститут. «У політичній науці під інститутом, - зазначає С.В. Патрушев, - у загальному виді розуміються: 1) політичне встановлення – комплекс формальних і неформальних принципів, норм, правил, що обумовлюють і регулюють діяльність людини в політичній області; 2) політичне утворення, або установа, організація – певним чином організоване об'єднання людей, та чи інша політична структура; 3) стійкий тип політичної поведінки, що виражається у певній системі колективних дій, процедурі, механізмі» [7, с.10]. Іншими словами, політичні інститути є реакцією на соціальну потребу, певну організацію (самоорганізацію) її задоволення через спільну діяльність їх суб'єктів. З цієї точки зору політичні інститути – це досить складна структурно-самофункціональна система, що містить у собі статусно-рольовий компонент, ціннісно-нормативну систему, стандарти поведінки, ресурсний потенціал, систему санкцій і контролю та ін., що забезпечують виконання своїх функцій, пов'язаних передусім із досягненням, здійсненням і розподілом політичної влади.

Ключова проблема інституційного підходу щодо політичних інститутів полягає не стільки в їх резервах та можливостях, скільки в їх здатності до самоорганізаційних (синергетичних) процесів. Саме зміщення дослідницького акценту в площину самоорганізації політичних інститутів припускає інваріантність, тобто різноспрямованість векторів організаційних і самоорганізаційних інституціональних змін, дослідження яких можливе лише за допомогою методології системного аналізу і моделювання. Відповідно можна визначити *два основні механізми* реалізації їх сутності. Перший полягає в самоорганізації неформальних інституціональних процесів, політичних інститутів зокрема, визначення їхнього правового стану. Другий - у біфуркаційному, конструктивно спрямованому процесі трансформації самоорганізаційної сторони формальних політичних інститутів та відносин. Це означає перспективу появи нової спільної впорядкованості й нових комунікаційних зв'язків, коли суб'єкти інституціональних систем - політичні інститути – стали взаємно "чути" і "розуміти" необхідність спільних трансформаційних дій задля функціональної впорядкованості всієї соціальної системи. Тому завдання трансформації полягає передусім у якісній реструктуризації

внутрішнього мотиваційного середовища політичних інститутів, їх переорієнтації (або створення) не «зверху», з вершин державних інтересів, політичної влади, а саме «знизу», в результаті самоорганізуючих внутрішньомотиваційних процесів і механізмів. Іншими словами, у трансформаційних процесах політичних інститутів, в політичній системі загалом необхідні зміни саме з таких позицій. Такі вимоги мають бути враховані під час проведення реформ передусім у державах транзитивного типу і в Україні також.

Список використаної літератури:

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / Бергер П., Лукман Т. - М. : Медиум, 1995. – 303 с.
2. Вебер М. Избранные произведения / Вебер М. ; пер. с нем., сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова ; предисл. П. П. Гайденко. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
3. Веблен Т. Теория праздного класса / Веблен Т. ; пер. с англ., вступит. статья С.Т. Сорокиной ; общая ред. В.В. Мотылева. – М. : Прогресс, 1984. – 265 с.
4. Головаха Е. Социальные изменения в Украине : постсоветская деинституализация и особенности новых социальных институтов / Головаха Е., Панина Н. // Социология : теория, методы, маркетинг. – 2001. – № 4. – С. 5–22.
5. Дюверже М. Политические институты и конституционное право / Дюверже М. // Антология политической мысли : в 5 т. – Т. 2 : Зарубежная политическая мысль : XX в. / Нац. общественно-научный фонд ; отв. ред. Т.А. Алексеева. – М. : Мысль, 1997. – Т.2. – М., 1997. – 830 с.
6. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Дюркгейм Э. – М. : Наука, 1991.– 572 с.
7. Институциональная политология : Современный институционализм и проблемы политической трансформации России / ред. С. В. Патрушев. – М. : ИСПРАН, 2006. – 590 с.
8. Лапкин В. Политические ориентации и политические институты в современной России : проблемы козволюции / Лапкин В., Пантин В. // Полис. – 1999. – № 6. – С. 70–80.
9. Мэр П. Сравнительная политология : общие проблемы / Мэр П. // Политическая наука : новые направления / под ред. Гудин Р., Х.-Д. Клингеманна. – М. : Вече, 1999. – С. 309–329.
10. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Норт Д. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
11. Парсонс Т. Система современных обществ / Парсонс Т. ; перев. с англ. Седова Л.А., Ковалева А.Д. – М. : Аспект Пресс, 1997. – 271 с.
12. Питерс Б.Г. Политические институты : вчера и сегодня / Питерс Б.Г. // Политическая наука : новые направления / под ред. Р. Гудина, Х.-Д. Клингеманна.– М. : Вече, 1999. – С. 218–232.
13. Ротстайн Б. Политические институты : общие проблемы / Ротстайн Б. // Политическая наука : новые направления / под ред. Р. Гудина, Х.-Д. Клингеманна. – М. : Вече, 1999. – С. 149–180.

14. *Спенсер Г.* Основания социологии / *Спенсер Г.* // Сочинения в семи томах / Спенсер Г. – СПб. : Т-во И. Д. Сытина, 1898. – Т. 1. – 412 с. – Т. 2. – 387 с.
15. *Хантингтон С.* Политический порядок в меняющихся обществах / Хантингтон С. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с.
16. *O'Donnall G.* Delegative Democracy / *O'Donnall G.* // *Journal of Democracy.* – Vol. 5. – No.1. January.– P. 56–69.
17. *Duverger M.* Sociologie politique / *Duverger M.* – Paris, 1968. – 506 p.
18. *Lane J.-E.* The New Institutional Politics : Performance and Outcomes / *Lane J.-E., Ersson S.* – London, New York : Routledge, 2000. – 329 p.
19. *Lipset S.M.* Political man : The social bases of politics / *Lipset S.M.* – Garden City (N.Y) : Doubleday, 1960. – 432 p.
20. *March J.G.* The New Institutionalism : Organisational Factors in Political Life / *March J.G., Olsen J.P.* // *American Political Science Review.* – Vol. 78. –1984. – P. 738–749.

*Стаття: надійшла до редколегії 17.04.2009
прийнята до друку 24.09.2009*

**INSTITUTIONAL PROBLEMS IN MODERN POLITICAL SCIENCE:
ANALYSIS OF PHENOMENON OF «POLITICAL INSTITUTE»**

Leonid Bunetskiy

*Taras Shevchenko National University of Kiev
Institute of Philosophy,
Volodymyrs'ka St., 64, 0103, Kyiv, Ukraine
e-mail: bunetsky@mail.ru*

This article researched some aspects of the transformation of political institutes of transitional types, from the point of systematic and synergetic approaches, the character and peculiarities of their development as the phenomenon from the position of an up-to-date and empiric experience. Two mechanisms of institutional changes were investigated: 1) the self-organization of informal institutional processes, political institutes, in particular, the determination of their legal state; 2) the bifurcational, structurally directed process of transformation of an organizational side of formal political institutes and relations. Certainly, that transformation of political institutes was possible on a condition of the high-quality restructuring of the internal motivational environment of political institutes.

Key words: a political institute, a new institutionalism, the synergetic approach, the system analysis.

**ИНСТИТУЦИОННАЯ ПРОБЛЕМАТИКА В СОВРЕМЕННОЙ
ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКЕ: АНАЛИЗ ФЕНОМЕНА «ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ИНСТИТУТ»****Леонид Бунецкий**

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
Философский факультет
ул. Владимирская, 64, 01033 Киев, Украина
e-mail: bunetsky@mail.ru*

В статье проанализировано понятие «политический институт» с точки зрения институционального, синергетического и системного подходов, характера и особенностей его развития как феномена в контексте современного научно-теоретического и эмпирического опыта. Исследовано два механизма институциональных изменений: 1) самоорганизация неформальных институциональных процессов, политических институтов, в частности, определение их правового состояния; 2) бифуркационный, конструктивно направленный процесс трансформации самоорганизованной стороны формальных политических институтов и отношений. Определено, что трансформация политических институтов возможна при условии качественной реструктуризации внутренней мотивационной среды политических институтов, их переориентации (или создание), не «сверху», из «вершин» государственных интересов, политической власти, а «снизу», в результате самоорганизующих внутримотивационных процессов и механизмов.

Ключевые слова: политический институт, неинституционализм, синергетический подход, системный анализ.